

Zaangażowanie Autorów

A – Przygotowanie projektu badawczego
B – Zbieranie danych
C – Analiza statystyczna
D – Interpretacja danych
E – Przygotowanie manuskryptu
F – Opracowanie piśmiennictwa
G – Pozyskanie funduszy

Author's Contribution

A – Study Design
B – Data Collection
C – Statistical Analysis
D – Data Interpretation
E – Manuscript Preparation
F – Literature Search
G – Funds Collection

Janusz Popko^(A,D,E), Wojciech Zalewski^(B,D), Elżbieta Król^(B,D), Paweł Szeparowicz^(E,F)

Klinika Ortopedii i Traumatologii Dziecięcej, Akademia Medyczna, Białystok

Późne wyniki wczesnie rozpoczętego leczenia rozwojowej dysplazji stawu biodrowego aparatem odwodzącym

Long-term outcome of early treatment of developmental hip dysplasia using an abduction splint

Słowa kluczowe: wrodzona dysplazja stawu biodrowego, aparat odwodzący, przebudowa dysplastycznego stawu biodrowego

Key words: congenital hip dysplasia, abduction splint, remodeling dysplastic hip

STRESZCZENIE

Wstęp. Rozpoczynanie leczenia rozwojowej dysplazji stawu biodrowego w pierwszych tygodniach życia dziecka przynosi dobre wyniki. Mało jest doniesień o tym czy u tych dzieci dochodzi do pełnej anatomicznej odbudowy stawu. Praca dotyczy tego zagadnienia.

Materiał i metody. Oceniono 148 stawów biodrowych u 89 dzieci, u których w pierwszych 3 miesiącach życia rozpoznano ultrasonograficznie dysplazję stawu biodrowego i rozpoczęto leczenie aparatem odwodzącym. Czas obserwacji wynosił 8-13 lat. W klinicznej ocenie końcowej posłużono się kryteriami wg Mc Kay'a, a w ocenie radiologicznej – klasyfikacją wg Severina.

Wyniki. Przed rozpoczęciem leczenia typ IIc rozpoznano w 56 (37,8%) stawach, typ D – w 34 (22,9%), typ III – w 40 (27,1%) i typ IV – w 18 (12,2%) stawach. W kontrolnym badaniu końcowym stwierdzono u 1 dziecka staw biodrowy z objawami przebytej martwicy bliższego końca kości udowej. Poza tym jednym przypadkiem, 147 stawów biodrowych uległo pełnej odbudowie i w ocenie radiologicznej wg Severina zostały one zaliczone do grupy I. Klasyfikacja Severina jest łatwa w użyciu. W naszym materiale dobrze koresponduje z oceną kliniczną wg Mc Kay'a i jest wystarczająca do oceny odbudowy stawu.

Wnioski. Leczenie aparatem odwodzącym dysplazji stawu biodrowego rozpoczęte w pierwszych trzech miesiącach życia daje dobrą odbudowę stawu biodrowego.

SUMMARY

Background. Treatment of congenital hip dysplasia, when implemented in the first weeks of life, gives a good outcome. Very few publications, however, have addressed the anatomical remodeling of the affected hip. In this study, we evaluate the anatomical outcome of the treatment applied.

Material and methods. We examined 89 children diagnosed with congenital hip dysplasia in the first three months of life and then treated with an abduction device, for a total of 148 hips. The time of follow-up varied from 8 to 13 years. All these children were given a clinical examination according to McKay, along with Severin X-ray classification.

Results. Before treatment was implemented, the patients had been diagnosed as types IIc (56 hips, 37.8%), IIc (34 hips, 22.9%), III (40 hips, 27.1%), and IV (18 hips, 12.2%). In one hip final assessment showed signs of aseptic necrosis of the proximal femur. 147 hips showed total remodeling, and in the Severin X-ray classification scheme were evaluated as type I.

Conclusions. Severin X-ray classification is easy to implement and in our material corresponds with the clinical evaluation according to McKay. Early implementation of treatment with an abduction device is worthwhile and gives a satisfactory outcome.

Liczba słów/Word count: 1873

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 0

Piśmiennictwo/References: 15

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Dr hab. med. Janusz Popko

Klinika Ortopedii i Traumatologii Dziecięcej AM

15-274 Białystok, ul. J. Waszyngtona 17, tel/fax (0-85) 745-08-95, e-mail: jpopko@amb.edu.pl

Otrzymano / Received

22.11.2005 r.

Zaakceptowano / Accepted

15.01.2006 r.

WSTĘP

Rozwojowa dysplazja stawów biodrowych wymaga rozpoznania i leczenia w pierwszych tygodniach życia dziecka. Warunkuje to uzyskanie dobrego wyniku leczenia, najczęściej bez konieczności operacji. Zwierzchowski i wsp. uważają, że wcześniej rozpoczęte leczenie daje 100% wyleczeń [1].

Lempicki i Wierusz-Kozłowska podają, że po leczeniu poduszką Frejki, dysplazje resztkowe wymagające leczenia operacyjnego występują w 5-9% przypadków [2]. Celem naszego doniesienia jest późna, z okresem obserwacji powyżej 8 lat, ocena kliniczna i radiologiczna wyników leczenia rozwojowej dysplazji stawu biodrowego rozpoczętego w pierwszych trzech miesiącach życia aparatem odwodzącym.

MATERIAŁ I METODY

W latach 1991-1993 leczylimy 168 dzieci w Poradni Preluksacyjnej Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Białymstoku z powodu wrodzonej dysplazji stawu biodrowego IIc i poniżej, u których rozpoczęto leczenie w pierwszych 3 miesiącach życia. Rozpoznanie ustalano na podstawie badania klinicznego i ultrasonograficznego wg Grafa [3]. Leczenie rozpoczynano miękką poduszką Frejki, następnie zakładano twardą poduszkę, aż do uzyskania stabilnej pozycji w przypadku bioder przemieszczonych. Leczenie kontynuowano szelkami Pawlika aż do uzyskania prawidłowego obrazu sonograficznego i radiologicznego. Leczenie trwało średnio $6,3 \pm 2,4$ miesiąca. U 4 dzieci (2,3%) leczenie aparatem odwodzącym było nieskuteczne i zostało wdrożone leczenie wyciągiem ponad głowę z późniejszą repozycją zamkniętą i opatrunkiem gipsowym. Do leczenia operacyjnego zakwalifikowano 2 dzieci.

Na badanie kontrolne zgłosiło się 89 dzieci (71 dziewczynek i 18 chłopców) w wieku 8-13 lat (średnio $10,6 \pm 2,4$ lata). W tej grupie było 148 dysplastycznych bioder. W badaniu klinicznym zastosowaliśmy kryteria oceny wg Mc Kay'a zmodyfikowane przez Barreta, obejmujące ocenę stabilności stawu, zakres ruchów, utykanie, obecność objawu Trendelenburga oraz dolegliwości bólowe [4].

Zdjęcia radiologiczne wykonywane były w pozycji pośredniej przednio-tylnej i według Rippsteina. Na radiogramach wykreślaliśmy następujące kąty: wskaźnik panewkowy (IP) wg Hilgenreinera, kąt Wiberga (CE), kąt szyjkowo-trzonowy (ST) oraz kąt antetorsji kości udowej (AT) wg Rippsteina. W końcowej ocenie radiologicznej posłużyliśmy się skalą wg Severina [5].

WYNIKI

Badanie kontrolne zostało przeprowadzone w grupie dzieci z rozwojową dysplazją stawu biodrowego, która była leczona wyłącznie aparatem odwodzącym.

Przed rozpoczęciem leczenia typ II c stwierdziliśmy w 56 (37,8%) stawach, typ D – w 34 (22,9%), typ III – w 40 (27,1%), typ IV – w 18 (12,2%) stawach.

Ocena kliniczna przeprowadzona wg Mckay'a w modyfikacji Barretta wykazała bardzo dobry wynik u 88 dzieci (98,8%). U jednego dziecka wynik kliniczny był dostateczny ze względu na wczesne męczenie się i ból biodra po przeciążeniu, ograniczenie rotacji zewnętrznej do 30° i zwiększenie wewnętrznej do 80° , dodatni objaw Trendelenburga po stronie lewej oraz skrócenie kończyny dolnej lewej o około 1 cm.

Ocena radiologiczna przeprowadzona w skali Severina pozwoliła zaliczyć 147 bioder do grupy I. Przykład dobrze odbudowanego biodra typu III, którego leczenie rozpoczęto w 2 miesiącu życia, przedstawia Rycina 1.

U dziecka z wynikiem klinicznym dostatecznym lewy staw biodrowy przebył martwicę bliższego końca kości udowej typu III według kryteriów Kruczyńskiego [6]. U tego dziecka w 4 tygodniu życia rozpoznano dysplazję lewego stawu biodrowego typu III z przykurczem przywiedzeniowym. Leczenie rozpoczęto miękką poduszką Frejki i mimo utrzymującego się przykurczu przywiedzeniowego lewego stawu biodrowego zlecono twardą, w 4 miesiącu życia poduszkę zastąpiono szelkami Pawlika. Leczenie zostało zakończone w 9 miesiącu życia. Kontrolne zdjęcie radiologiczne wykonane w tym czasie wykazało prawidłową budowę stropu panewki i brak jądra kostnienia głowy kości udowej lewej. Dziecko to nie zgłaszało się na dalsze kontrole, przybyło dopiero na nasze zaproszenie w wieku 11 lat.

DYSKUSJA

Badanie ultrasonograficzne metodą Grafa wykonane po urodzeniu dziecka pozwala na wczesną obiektywną ocenę budowy dysplastycznych stawów biodrowych oraz monitorowanie postępów leczenia [3].

Sposób naszego leczenia nie odbiegał od przyjętych standardów. Rozpoczęcie leczenia dysplazji stawów biodrowych miękkim aparatem odwodzącym wpływa na zmniejszenie odsetka jałowych martwic głowy kości udowej, co podaje wielu autorów [7,8]. W jednym naszym przypadku twardą poduszką Frejki założono za wcześnie, z utrzymującym się jeszcze przykurczem przywiedzeniowym lewego stawu biodrowego. To najprawdopodobniej było przyczyną jałowej martwicy bliższego końca k. udowej.

Poza tym jednym przypadkiem, 147 stawów biodrowych odbudowało się prawidłowo. W ocenie radiologicznej wg Severina zostały one zaliczone do grupy I.

Dobre późne wyniki wcześniej rozpoczętego leczenia poduszką Frejki dysplazji bioder z przemieszczeniem podają Tegnander i wsp. [9]. Autorzy ci u 85 skontrolowanych dzieci stwierdzili dobrą odbudowę stawu biodrowego z kątem Wiberga w granicach normy we wszystkich przypadkach i tylko w 3 biodrach zwiększoną antetorsję szyjki kości udowej.

Również Cashman i wsp. podają dobre wyniki leczenia 546 dysplastycznych stawów u 332 dzieci szelkami Pavlika [10]. W obserwacjach 5-cio letnich tylko u 2,6% dzieci staw biodrowy odbiegał od normy z kątem Wiberga mniejszym od 20°. W obu pracach autorzy stwierdzili około 1% powikłań w postaci jałowej martwicy głowy kości udowej [9,10].

Późno rozpoczęte leczenie daje gorsze wyniki. Yoshitaka i wsp. podają późne wyniki z okresem obserwacji średnio 19,1 lat leczenia nieoperacyjnego wrodzonego podwichnięcia stawu biodrowego [11]. Rozpoznanie było ustalone średnio w 4 miesiącu życia w oparciu o zdjęcie radiologiczne. W grupie 245 bioder leczonych uprzężą Pavlika autorzy ci stwierdzili 60 (24,49%) stawów ze złą odbudową, zaliczając je do III i IV grupy wg Severina. W tej grupie było 9 (3,67%) jałowych martwic głowy kości udowej.

Wierusz-Kozłowska i Lempicki również stwierdzają, że nie wszystkie stawy biodrowe wykazują prawidłowy obraz radiologiczny po leczeniu poduszką Frejki, szczególnie gdy leczenie rozpoczynamy późno. W opinii tych autorów 5% chorych powinno być leczonych operacyjnie z powodu resztkowych dysplazji [12,13].

Nie dyskusyjnym jest więc fakt, że wczesne rozpoznanie i leczenie rozwojowej dysplazji stawu biodrowego daje dobre wyniki. Potwierdzają to informacje literaturowe jak i nasze wyniki [9,10].

Przedstawioną w tej pracy grupę chorych oceniano klinicznie wg kryteriów Mc Kaya, i również radiologicznie wg Wierusz-Kozłowskiej i Lempickiego, co zostało zaprezentowane w czasie XIV Sympozjum Sekcji Ortopedii Dziecięcej PTOiTr. w W-wie 20-29.05.2004 r. [4,12,13,14]. Aktualnie przeprowadzona została ocena materiału radiologicznego tych samych pacjentów wg Severina [5]. Kryteria te są mniej dokładne i nie dają podstaw do całościowej oceny budowy stawu, co podkreśla Wierusz-Kozłowska i Lempicki [15]. W naszej ocenie są one praktyczne i dają wystarczające wskazówki terapeutyczne. Analiza radiologiczna naszego materiału przeprowadzona wg autorów ośrodka poznańskiego wykazała niewielkie niedociągnięcia w odbudowie dysplastycznego stawu [12,14]. Nie dawało to jednak podstaw do decyzji o leczeniu operacyjnym.

WNIOSKI

1. Rozpoczęte leczenie aparatem odwodzącym wrodzonej dysplazji stawu biodrowego z przemieszczeniem w pierwszych 3 miesiącach życia warunkuje dobrą odbudowę stawu.
2. Łatwa w użyciu klasyfikacja radiologiczna Severina dobrze koresponduje z oceną kliniczną wg Mc Kay'a i jest wystarczająca do oceny stawu biodrowego.

PIŚMIENNICTWO

1. Zwierzchowski H, Synder M, Garncarek P. Ultrasonografia dziecięcego stawu biodrowego. Folium, Lublin: 1994: 9.
2. Lempicki A, Wierusz-Kozłowska M. Leczenie operacyjne resztkowych wrodzonych dysplazji stawu biodrowego, pozostałych po leczeniu metodą Frejki. Chir Narz Ruchu Ortop Pol 1990; 55: 38-42.
3. Graf R. Classification of hip joint dysplasia by means of sonography. Arch Orthop Traum Surg 1984; 102: 248-225.
4. Mc Kay DW. A comparison of the innominate and pericapsular osteotomy in the treatment of congenital dislocation of the hip. Clin Orthop 1974; 98: 124-132.
5. Severin E. Congenital dislocation of the hip joint. Acta Chirurg Scand 1941; suppl. 63.
6. Kruczyński J. Przebudowa stawu biodrowego z zaburzeniami odżywczymi po leczeniu nieoperacyjnym wrodzonej dysplazji z przemieszczeniem. Akademia Medyczna, Poznań, 1987.
7. Lempicki A, Wierusz-Kozłowska M, Kruczyński J. Abduction treatment in late diagnosed congenital dislocation of the hip. Acta Orthop Scand Suppl 1990; 236: 1-30.
8. Kęsa P, Pucher A, Strzyżewski W. Ultrasonograficzna ocena stabilnej repozycji stawu biodrowego z decentracją u noworodków i niemowląt w leczeniu nieoperacyjnym rozwojowej dysplazji. Chir Narz Ruchu Ortop Pol 2004; 69: 125-129.
9. Tegnander A, Holen KJ, Anda S, Terjesen T. Good results after treatment with the Frejka pillow for hip dysplasia in newborns: a 3-year to 6-year follow-up study. J Pediatr Orthop B 2001; 10: 173-179.
10. Cashman JP, Round J, Taylor G, Clarke NM. The natural history of developmental dysplasia of the hip after early supervised treatment in the Pavlik harness. A prospective, longitudinal follow-up. J Bone Joint Surg Br 2002; 84: 418-425.
11. Yoshitaka T, Mitani S, Aoki K, Miyake A, Inoue H. Long-term follow up of congenital subluxation of the hip. J Pediatr Orthop 2001; 21: 474-480.
12. Wierusz-Kozłowska M, Lempicki A. Radiologiczna przebudowa stawu biodrowego u dzieci leczonych poduszką Frejki z powodu wrodzonej dysplazji z przemieszczeniem. Chir Narz Ruchu Ortop Pol 1989; 54: 297-303.
13. Lempicki A, Wierusz-Kozłowska M, Kruczyński J. Późna ocena stawów biodrowych leczonych bez powikłań poduszką Frejki z powodu wrodzonej dysplazji z przemieszczeniem. Chir Narz Ruchu Ortop Pol 1990; 55: 341-345.
14. Popko J, Król E, Wendorff M, Gilewska G, Rogowski K. Późne wyniki wcześniej rozpoczętego leczenia aparatem odwodzącym rozwojowej dysplazji stawu biodrowego. XIV Sympozjum Sekcji Ortopedii Dziecięcej PTOiTr. W-wa 27-29.05.2004. Streszczenia referatów 8.
15. Wierusz-Kozłowska M, Lempicki A. Prognozowanie przebudowy dysplastycznego stawu biodrowego po zakończeniu leczenia zachowawczego wrodzonego zwichnięcia. Chir Narz Ruchu Ortop Pol 2002; 67: 123-135.